

Sadelformad malsten & limpformad löpare

Arkeologisk förundersökning 2019

Solberga 1:195, Köping socken, Borgholm kommun, Kalmar län, Öland

Kenneth Alexandersson

Arkeologisk rapport 2019:17

MUSEIARKEOLOGI SYDOST
– en del av Kalmar läns museum

Sadelformad malsten & limpformad löpare

Arkeologisk förundersökning 2019

Solberga 1:195, Köping socken, Borgholm kommun, Kalmar län, Öland

Författare	Kenneth Alexandersson
Copyright	Kalmar läns museum 2019
Redaktion	Helena Victor
Kartor	Publicerade i enlighet med tillstånd 507-98-2848 från Lantmäteriverket
Förlag	Kalmar läns museum
ISSN	1400-352X

Abstract

Keywords: Neolithic, Grindstone, Öland, Settlement site, Köpingsvik

In May 2019, an archaeological survey was carried out on the property Solberga 1:195, just southeast of Köpingsvik. Within the excavation area there were previously two registered settlement sites, L1957:2971 (RAÄ Köping 298:1) in the south and L1957:3043 (RAÄ Köping 299:1) in the north. The purpose of the archaeological survey was to clarify whether the registered sites continued outside the known and registered settlement area. During search digging, which was done by machine, 24 search trenches with a total length of just over 390 m were excavated, a total of about 630 m².

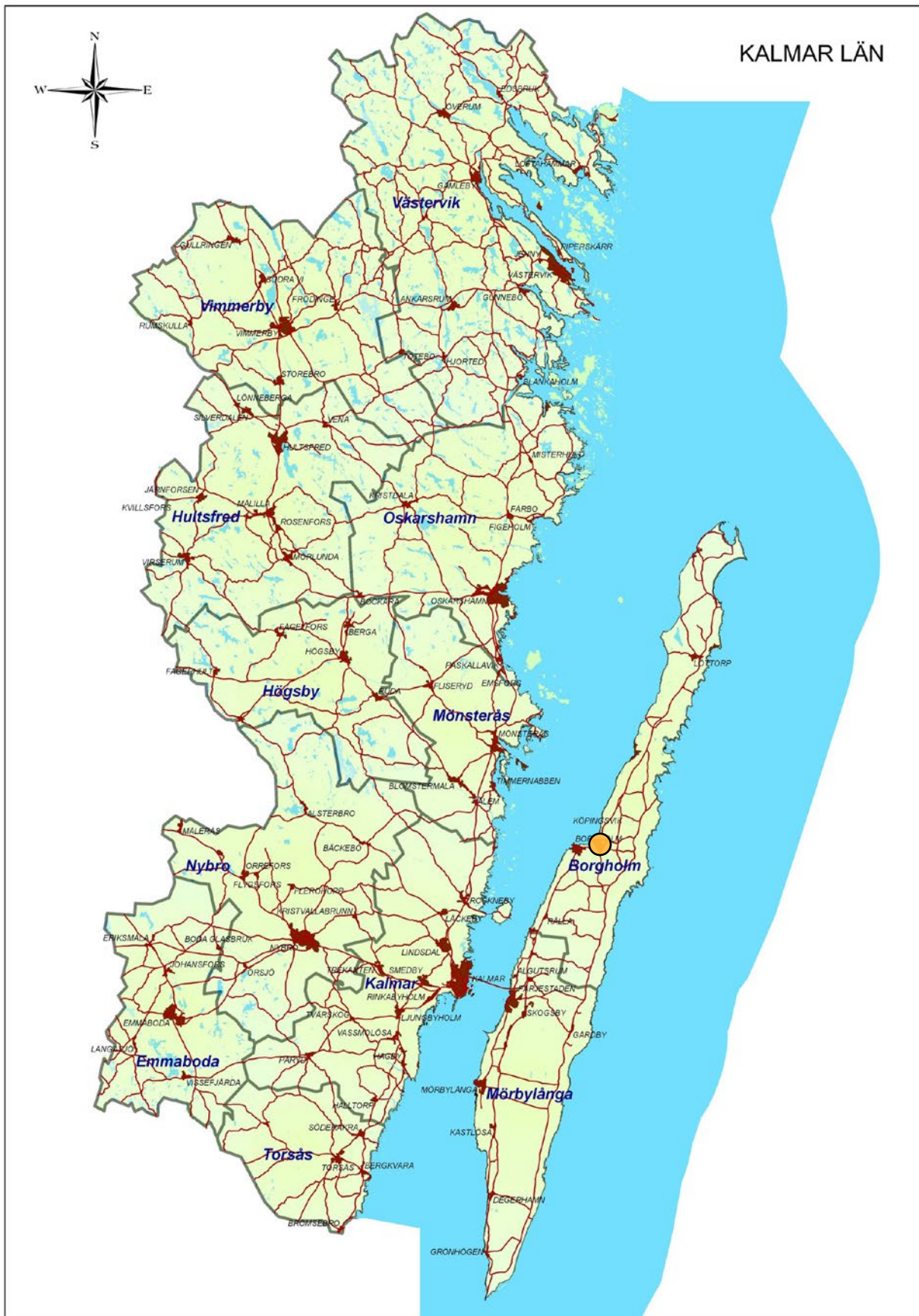
During the archaeological survey in the southern part of the excavation area (L1957:2971), a small

flint flake was found in plough soil. The finds that were collected earlier at the site derived from a colluvium that was found below the plough soil and had eroded down from higher-lying surfaces.

In the northern part of the excavation area, the settlement site (L1957:3043) was found to have a somewhat larger distribution than previously known. In the northwest part, three archaeological features emerged: a hearth, a post hole and a pit. The planned entrance to the area runs over the registered settlement site. The preliminary investigation revealed a Neolithic grindstone.

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning	9
Topografi och fornlämningsmiljö	12
Genomförande och resultat	13
Tolkning och åtgärdsförslag	16
Referenser	17
Tekniska och administrativa uppgifter	19
Bilagor	20

Karta över Kalmar län med platsen markerad.

Sammanfattning

I juni 2019 genomförde Museiarkeologi sydost/Kalmar läns museum en arkeologisk förundersökning inom fastigheten Solberga 1:195, sydost om Köpingsvik. Undersökningen föranleddes av en planerad bebyggelse med fritidshus. I samband med förundersökningen utgjordes marken av åkermark med två sedan tidigare registrerade boplatser, L1957:2971 i söder och L1957:3043 i norr. Syftet med den arkeologiska förundersökningen var att klargöra om de registrerade boplatserna fortsatte utanför den tidigare kända och registrerade utbredningen.

Vid sökschaktning, som gjordes med maskin, drogs 24 sökschakt med en sammanlagd längd på drygt 390 m, med en total yta på ca 630 m². Vid schaktningen konstaterades att de lösfynd som ti-

digare tillvaratagits vid ytinventering i åkermarken i söder (L1957:2971), låg inom ett matjordslager (kolluvium) som ursprungligen eroderat ner från närliggande områden. Det fanns med andra ord inga arkeologiska lämningar som kunde kopplas till den södra ytan.

I den norra delen av förundersökningsområdet visade den arkeologiska undersökningen att den registrerade boplatserna (L1957:3043) hade en något större utbredning än vad som tidigare var känt. I den nordvästra delen framkom tre anläggningar: en härd, ett stolphål och en grop. Infartsvägen till det planerade fritidshusområdet var tänkt att passera över den redan registrerade boplatserytan. Vid förundersökningen framkom här en sadelformad malsten och en limpformad löpare.

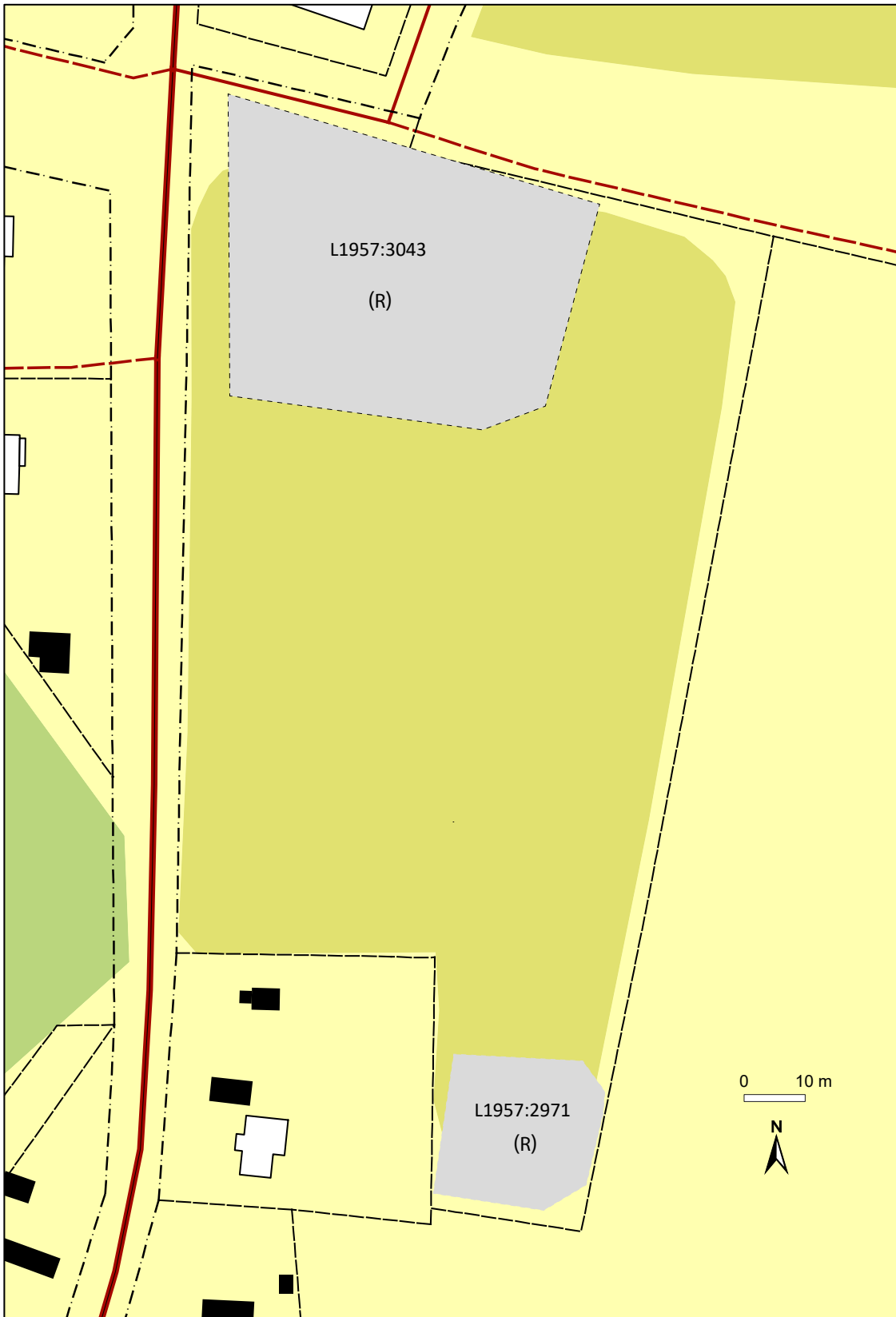

Figur 1. Förundersökningsområdets läge i förhållande till köpingsvik.

Inledning

I juni 2019 genomförde Museiarkeologi sydost/Kalmar läns museum en arkeologisk förundersökning på fastigheten Solberga 1:195, strax sydost om Köpingsvik (fig. 1). Inom fastigheten fanns sedan tidigare två boplatser (L1957:2971 & L1957:3043), vilka registrerats i samband med Ölandsprojektets specialinventering efter sten- och bronsåldersboplatser i mitten på 1990-talet (fig. 2).

Marken användes idag som åkermark (fig. 3), men planeras att bebyggas med fritidshus. Syftet med den arkeologiska förundersökningen var därför att klargöra om de registrerade fornlämningsytorna fortsatte utanför den kända och registrerade utbredningen.

Figur 2. Förundersökningsområdet med de två sedan tidigare registrerade boplatstorna, L1957:2971 och L1957:3043.

Figur 3. Förundersökningsområdet från norr innan sökschaktningen började. Foto Kalmar läns museum.

Topografi och fornlämningssmiljö

I området runt Köpingsvik finns arkeologiska lämningar från en bebyggelse med lång kontinuitet, vilka sträcker sig kronologiskt från mesolitikum in i medeltid. Förändringar i Östersjöns vattenyta har gjort att det finns en generell rumslig och kronologisk uppdelning av lämningarna. Områdets mesolitiska och tidigneolitiska lämningar ligger huvudsakligen i områdets östra delar, medan lämningarna blir succesivt yngre västerut (se Schulze 2004).

I samband med Ölandsprojektets specialinventering registrerades ett flertal sten- och bronsålderslokaler med okänd utbredning i området. I anslutning till det nu aktuella exploateringsområdet finns två registrerade lokaler, RAÄ Köping L1957:2971 & L1957:3043. Inom den registrerade lämningen 298:1 har det tillvaratagits ett 10-tal bitar bearbetat stenmaterial. Stenmaterialet är anonymt till sin karaktär och går i dagsläget inte att datera närmare än sten- bronsålder. Inom den registrerade boplatsen i exploateringsområdets södra del, L1957:3043, har det tillvaratagits 7 bitar bearbetad flinta varav en tvärpil i flinta. Vilket ger en fingervisning om att lämningarna sannolikt skall dateras till senmesolitikum-tidigneolitikum, ca 5000–3500 f.Kr.

I den sydöstra delen av Köpingsvik, i området runt Tings Ene/Tingsdal (ca 300 nordväst om ex-

ploateringsområdet), har det genomförts ett flertal undersökningar av stenålderslämningar. Vid Tings Ene/Tingsdal har det undersökts lämningar från senmesolitikum/tidigneolitikum i form av gravar, kulturlager och förhistoriska anläggningar. Vid Tingsdal och Tings Ene tillvaratogs tvärpilar i samband med undersökningar (Alexandersson 2004; Pappmehl-Dufay 2008). Vid undersökningar vid Köpinggården tillvaratogs keramik och brända hasselnötsskal vilka daterades till tidigneolitikum (Alexandersson m.fl. 2017). De arkeologiska lämningar som återfinns i det nu aktuella undersökningsområdet knyter an kronologiskt till lämningarna i den sydöstra delen av Köpingsvik.

På Öland och vid Kalmarsund finns ett flertal omfångsrika lokaler daterade till senmesolitikum-tidigneolitikum, vid åmynningar, laguner och vikar längs kusten (Königsson m.fl. 1993; Alexandersson 2001, 2017; Källström m.fl. 2017). Med tanke på den kalkrika berggrunden på Öland finns det förutsättningar med goda bevaringsförhållanden för ben och hornmaterial, vilket skulle kunna visa på viktiga pusselbitar för att förstå vad som sker vid övergången från jägare och samlare till jordbrukare.

Genomförande och resultat

Syftet med den arkeologiska undersökningen var att begränsa utbredningen av de sedan tidigare kända och registrerade boplatserna (L1957:2971, L1957:3043), vilka låg i direkt anslutning till de planerade hustomterna (fig. 2). En planerad tillfartsväg i den norra delen löpte dessutom rakt över den registrerade boplatserna (L1957:2971). Den arkeologiska undersökningen genomfördes i form av sökschaktning med hjälp av grävmaskin. De underliggande sedimenten utgjordes av sand i de lägre och södra delarna, medan det i nordväst fanns områden med svallgrus.

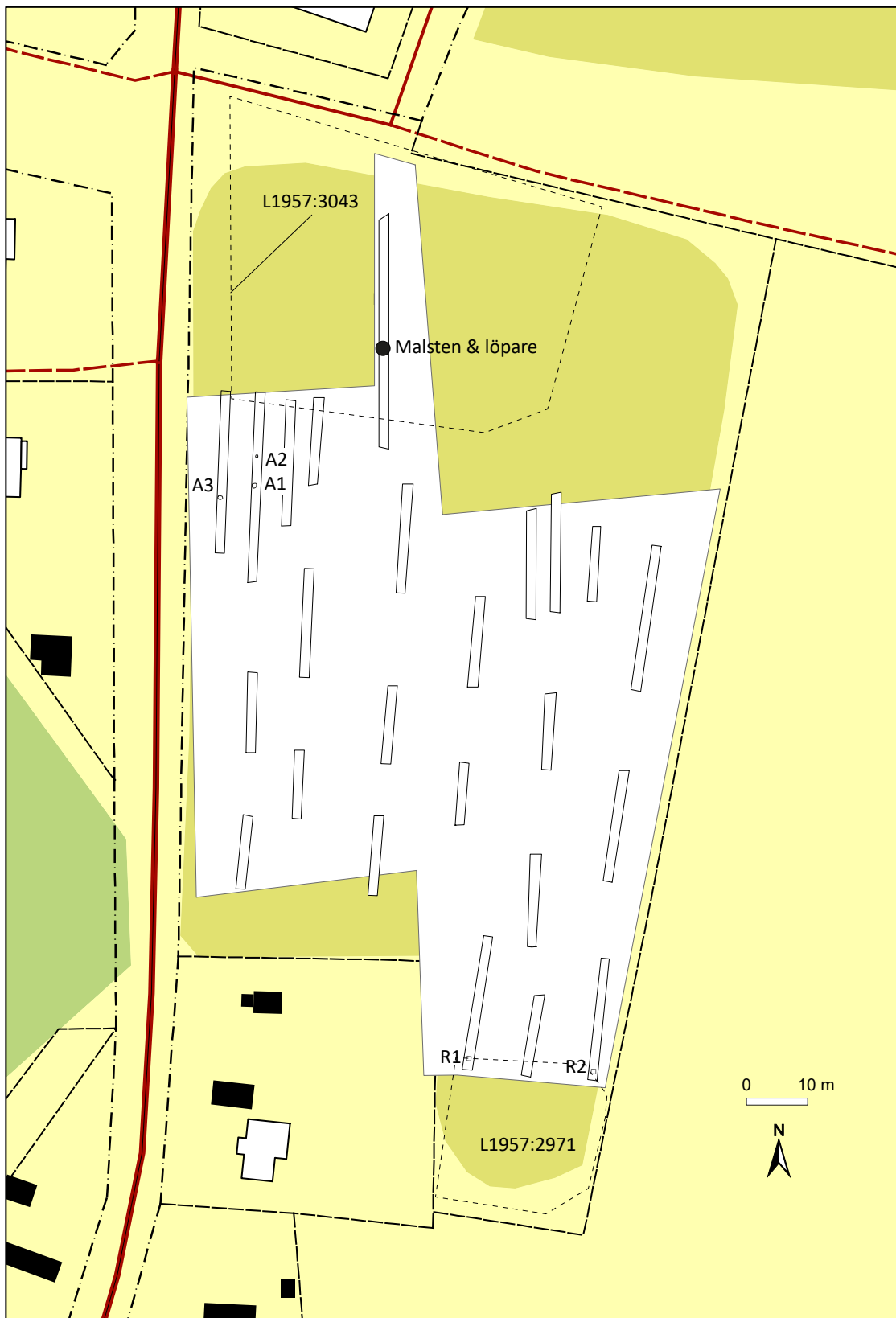
Förundersökningsområdet utgjordes idag av åkermark och var totalt 7 000 m² (fig. 3). Över ytan drogs 24 sökschakt med en sammanlagd längd på drygt 390 m, totalt med en yta på ca 630 m² (fig. 4). I den södra delen av undersökningsområdet undersöktes och sållades dessutom två sökrutor (R1 & R2) i två av sökschakten (fig. 4).

De framkomna arkeologiska lämningarna var sparsamma inom exploateringsområdet och i de centrala delarna av området fanns inget av antikvariskt intresse. I den södra delen av området, i anslutning till den registrerade lämningen L1957:3043, framkom ett ca 20 cm tjockt, något mörkare lager under matjordshorisonten. I samma område återfanns även ett litet avslag i kristianstadflinta i matjorden, vilket återdeponerades. I det mörkare lagret sållades två sökrutor som båda var fyndtomma. Det mörkare lagret tolkades som

ett kolluvier; matjord som rört sig nedåt och ansamlats på grund av markerosion, odling och topografi. De lösfynd som tillvaratagits i matjorden inom det förundersökta området härrör således från aktiviteter utanför området.

I den norra änden av exploateringsområdet, i anslutning till den registrerade boplatserna (L1957:2971), framkom tre anläggningar i samband med sökschaktningen (fig. 4): en härd (A3), ett stolphål (A2) och en nedgrävning (A1) bilaga 1). Härden utgjordes av en sotig nedgrävning med skörbränd sten. I ett försök att extrahera kolfragment till ¹⁴C-datering visade sig färgningen endast utgöras av sot, varför anläggningen inte kunde dateras. I det här skedet går det inte att dra några vidare slutsatser utifrån de framkomna anläggningarna, förutom att de visar att boplatsernas utbredning är något större än vad som tidigare var känt.

Det drogs även ett sökschakt längs den planerade infarten som passerar över den registrerade boplatserna. I detta schakt framkom en sadelformad malsten med en limpformad löpare (fig. 5, bilaga 2). Malstenen drogs ur läge av grävmaskinsskapan, men både malsten och löpare hade ursprungligen legat samlade. Malstenen framkom i ett område med svallgrus och det var inte möjligt att se om malstenen ursprungligen legat i en grund nedgrävning.

Figur 4. Förundersökningsområdet med de schakt, m²-rutor och anläggningar som undersöktes. På kartan är även fyndplatsen för malstenen och löparen utmärkt.

Figur 5. I det schakt som drog över den registrerade bopplatsytan framkom en sadelformad malsten och en limpformad löpare. Foto Kalmar läns museum.

Figur 6. På Björnhovda marker i den sydvästra delen av Färjestaden framkom det en limpformad löpare i samband med en arkeologisk undersökning. Foto Kalmar läns museum.

Tolkning och åtgärdsförslag

De framkomna lämningarna i området är sparsamma och fördelar sig ojämnt över området. De fynd som framkom i anslutning till den i söder registrerade boplatssytan (L1957:30439) kan utslutande kopplas till matjorden. Fynd som framkommit i området är ett resultat av att fynden förflyttats sig ner från ett högre topografiskt läge. Fyndens ursprungliga läge skall med andra ord sökas längre åt söder utanför förundersökningsområdet. Den tänkta exploateringen kommer med andra ord inte att beröra några förhistoriska lämningar.

I förundersökningens nordvästra område framkom tre förhistoriska anläggningar vilka visar att utbredningen av boplatssytan (L1957:2971) varit något större än vad som tidigare varit känt. De framkomna anläggningarna är i sig relativt anonyma. Det låter sig inte avgöras inom vilket kontextuellt eller kronologiskt sammanhang de hör hemma. Att anläggningarna uppvisar en stor funktionell variation skulle eventuellt kunna tolkas som att de härrör från ett flertal boplatssyterade aktiviteter. I anslutning till området med anläggningarna framkom däremot inget fyndmaterial.

I sökschaktet som drogs längs den tänkta infarten till området framkom ett något överraskande fynd, en sadelformad malsten med tillhörande limpformad löpare. Denna typ av malstenar dateras huvudsakligen till tidigneolitisk trattbägar-kultur (ca 4000–3500 f.Kr.). Sadelformade malstenar och limpformade löpare förekommer mycket sparsamt i Kalmar län. På Öland föreligger sedan tidigare ett fynd av en sadelformad malsten. Från

Runsbäck i den södra delen av Färjestaden framkom en sadelformad malsten i ett kulturlager, som låg i anslutning till ett tidigneolitisk mossbyhus (Alexandersson & Pappmehl-Dufay 2009:71). Den enda kända limpformade malstenslöparen framkom vid en arkeologisk undersökning i Björnhovda, ca 500 meter nordväst om den tidigare nämnda malstenen (Alexandersson & Andersson 2017). Den limpformade malstenslöparen identifierades inte i samband med undersökningen av rapportering, utan först senare (fig. 6). På samma lokal finns lämningar av ett golvlager och fyndmaterial som dateras till mellanneolitisk trattbägar-kultur (Alexandersson & Andersson 2017). Ser man till den kända löpare och malstenen verkar det finnas en koppling till trattbägar-kultur. Återgår man till den nu funna malstenen i Solberga återfanns de närmaste lämningar från trattbägar-kultur vid en arkeologisk undersökning ca 250 meter åt nordväst. Vid de arkeologiska undersökningarna inför nybyggnation vid Köpinggården framkom ett flertal skärvor tidigneolitisk trattbägar-keramik (Alexandersson m.fl. 2017).

Det är ovanligt att hittat malstensunderliggare och löpare tillsammans. Vad detta betyder och vilken typ av aktivitet som malstenen och löparen representerar går inte att svara på i dagsläget. Har den blivit kvarlämnad på boplatssytan eller har den ingått i någon form av offerhandling? Fyndet har en stor vetenskaplig potential och en vidare exploatering av ytan bör föregås av en arkeologisk undersökning för att klargöra i vilken kontext malstenen ursprungligen legat.

Referenser

- Alexandersson, K. 2001. Möre i centrum. Mesolitikum i sydöstra Kalmar län. ur *Möre historien om ett småland*. E22-projektet Kalmar läns museum. red Magnusson G. sid 111–128.
- Alexandersson, K. 2004. Vikingatida grav och senmesolitiskt kulturlager: RAÄ 215, Tingsdal 1:1, Köping sn, Borgholms kn, Öland. Arkeologisk undersökning 2003. Kalmar läns museum. Rapporter december 2004.
- Alexandersson, K. 2017. Senmesolitiska säljägare vid Ölands norra udde. Arkeologisk förundersökning 2016–2017, Alböke 2:3, Alböke sn, Borgholms kn, Öland. Arkeologisk rapport 2017:19. Kalmar läns museum.
- Alexandersson, K. & Andersson, A-K. 2017. En mellanneolitisk boplatz. Särskild undersökning 2016 Björnhovda 25:2, Torslunda socken, Mörbylånga socken, Mörbylånga kommun, Öland. Arkeologisk rapport 2017:03. Kalmar läns museum.
- Alexandersson, K. & Pappmehl-Dufay, L. 2010. Två stenåldersboplatser i Runsbäck. Särskild arkeologisk Undersökning 2008. Runsbäck 5:2, 5:66 och 7:9, Torslunda socken, Mörbylånga kommun, Öland. Kalmar läns museum. Arkeologisk rapport 2009:49.
- Alexandersson, K., Nilsson, N. & Emilsson, A. 2017. Tidigneolitikum i Köpingsvik. Arkeologisk förundersökning 2010 och särskild undersökning 2011, Solberga 5:19, Borgholms kommun, Öland. Arkeologisk rapport 2017:06. Kalmar läns museum.
- Källström, M. Alexandersson, K. & Ring, C. 2017. Hagbytorp, en senmesolitisk basboplatz. Arkeologisk för- och slutundersökning 1992, RAÄ 112:1, Hagbytorp 8:2, Hagby socken, Kalmar kommun, Småland. Arkeologisk rapport 2017:11. Kalmar läns museum.
- Königsson, L-K., Königsson, E-S., Bendixen, E. & Possnert, G. 1993. Topography and Chronology of the Alby Stone Age Settlement on Sotheastern Öland, Sweden. ur *Sources and Resources studies in honour of Birgit Arrhenius*. PACT 38, sid 13–39.
- Pappmehl-Dufay, L. 2008. Ölands äldsta grav? Kulturlager och gravar från stenålder och järnålder. Arkeologisk förundersökning, Tings Ene 1:1, Köping socken, Öland, Kalmar län. Kalmar läns museums arkeologiska rapporter.
- Schulze, H. 2004. *Köpingsvik på Öland – 30 undersökningar 1970–1994: Arkeologiska undersökningar i Köpingsvik, utförda av Riksantikvarieämbetet och Kalmar läns museum. RAÄ 215, 216 m.fl., Köping sn, Borgholm kn, Öland*. Kalmar läns museum arkeologiska enheten. Rapport 2004:2

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	431-9385-2018
Kalmar läns museums dnr:	33-64-19
Projektnummer KLM:	19_38
Uppdragsgivare:	Kenneth Roos Remgatan 6 57140 Nässjö
Landskap:	Öland
Kommun:	Borgholm
Socken:	Köping
Fastighet:	Solberga 1:195
Fornlämningsnr:	L1957:3043, L1957:2971
Ekonomisk karta:	Köping 5H 1b
X koordinat:	6304813 (N)
Y koordinat:	605250 (E)
Latitud:	N 56° 52.5069'
Longitud:	E 16° 43.6138'
M ö h:	15–20 m ö.h.
Fältarbetstid:	fältarbetstid
Antal arbetsdagar:	2
Maskintid:	16
Personal:	Cecilia Ring, Kenneth Alexandersson
Foto, Du-nummer:	Du 315
Fyndnummer:	KLM 46360:1–2
Fynd:	Fynden förvaras i väntan på fyndfördelning i Kalmar läns museums magasin under sitt KLM-nummer. Fynden finns registrerade i en för ändamålet upprättad Microsoft Access-databas.
Tidsålder:	Tidigneolitikum
Dokumentation:	All dokumentation förvaras på KLM.
Inmätning:	GPS Koordinater och höjdangivelser i rikets koordinatsystem SWEREF 99 16:30 och RH2000.

Bilagor

Bilaga 1. Digitala foton	21
Bilaga 2. Fyndlista	22

Bilaga 1. Digitala foton

DU135_1, Vy över undersökningsområdet från söder.

DU135_2, Vy över undersökningsområdet från norr.

DU135_3. Anläggning 1, grop i profil.

DU135_4. Anläggning 2, stolphål i profil.

DU135_5. Anläggning 3, härd i profil.

Bilaga 2. Fyndlista

Fyndlista

Bilaga 2

Solberga 1:195

Köping socken

RAÄ Köping 298:1 (L1957:2971)

Fnr	Sakord	Typ	Material	Vikt	Antal
:1	Malsten	Sadelformad	granit	27,4 kg	1
:2	Löpare	Limpformad	sandsten(?)	4,5 kg	1

Adress Box 104,
S-392 21 Kalmar

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se
Webb kalmarlansmuseum.se

